

TIIRUTAJA

EESTI ORNITOLOOGIAÜHINGU TEABELEHT

NR 60 ♦ SUVI 2023

EESTI ORNITOLOOGIAÜHING
ASUTATUD 1921

Loe sellest lehest:

- 1 Nurmkana - meie püsimatu paigalind
- 4 Linnuhuviliste lood: Triin Kaasiku
- 6 Noortenuurk: Saaremaa meresaares haidelinnustiku seire ja analüüs
- 8 Tiirutaja retrospektiiv
- 11 Problemaatiline kormoran

↪ Eesti nurmkana populatsiooni on inimene sekkunud minimaalselt.

Foto: Kunter Tätte

Väike keha sunnib auli haude ajal sageli pesalt lahkuma

Ühe muna moodustamiseks peab lind palju sööma, sest munasse on vaja panna palju energiat. Lauasa nii palju, et linnul ei ole reeglina võimalik päeva jooksul süüa nii palju kui vajab üks muna. Seepärast koguvad linnud enne munemist rasvavaru, et pesitsushooaja alguses energia munadesse suunata. Kust saab aasta lind aul muna moodustamiseks vajaliku energia? Loe aasta linnu teadusuudistest: eoy.ee/aul/uudised/teadus/.

Nurmkana - meie püsimatu paigalind

Jaanus Elts, Liis Keerberg, Riho Marja

2020. aastal algas Eestis LIFE-IP projekt „Loodusrikas Eesti“. Traditsiooniliselt moodustavad meil suurima osa sellest metsaga seotud ettevõtmised, kuid õnneks on umbes kümnendik projektist pühendatud ka põllulindude teemaatikale ja seda osa veab Eesti Ornitoloogiaühing. Juba aastaid oleme püüdnud leida vahendeid, et tegelda põhjalikumalt nurmkana, kellest me ei tea isegi seda, milline on tema täpne arvukus, rääkimata liigi detailsemast elupaigakasutusest ja muust eluoluga seotust meie tingimustes.

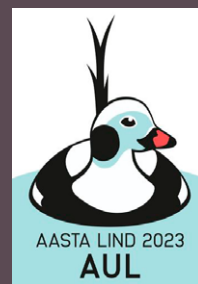
Eesti nurmkana populatsiooni vaieldamatuks eripäraks muu maailmaga võrreldes on selle „metsikus“, mis tähendab, et inimene on tema arvukuse ja päritollu sekkunud minimaalselt. Kui mujal maailmas on tegemist väga populaarse jahilinnuga ja arvukuse taastamiseks lastakse loodusesse miljoneid farmis kasvatatud noorlinde, siis Eestis on selline tegevus põhjendatult keelatud. Ilmselt on ka meie populatsiooni lisandunud väikesel hulgal ebaseaduslikult vabastatud linde ja võimalik, et ka mõni lemmikloomana peetud isend on jõudnud loodusesse. Kuid suures plaanis saame ikkagi rääkida looduslikust asurkonnast, mida inimene pole sihipäraselt ümber kujundanud.

Nurmkana asustab suurt inimtegevusest tugevasti mõjutatud ala Euraasia avamaastikus. Tema peamiseks arvukuse kahanemise põhjuseks

peetakse põllumajanduse intensiivistumist ja suurt kiskjate arvukust. Viimast mõju peetakse kõige olulisemaks populatsioonidünaamikat kujundavaks teguriks, mis määrab suuresti nurmkana käitumise.

Vilgas tegutseja

Nurmkana on üks meie viiest kanalisest, kes koos põldvutiga jagab elupaigana kultuurmaastikku. Ta elab kogu pesitsusvälise perioodi salkades, mis kevade saabudes, meie tingimustes enamasti märtsis, lagunevad paarideks. Nurmkana peetakse paigalinnuks, seega arvatakse, et see lind ei rända ja liigub ringi vaid väikesel maa-alal. Seda arvamust toetab vaatlejate kogemus: nurmkana nähakse sageli üha uuesti samades kohtades. Ometi jääb vaatlejale teadmata, kas tegemist on ikka samade isenditega. Sellele küsimusele saab

AASTA LIND 2023
AUL

↑ Nurmkana asustab kultuurmaastikke.

Foto: Liis Keerberg

➔ Nurmkana pesa.

Foto: Jaanus Elts

↓ Kogu pesitsusvälise perioodi elavad nurmkanad salkades.

Foto: Tiit Hunt

vastuse anda vaid märgistatud lindude jälgimine.

Kuigi nurmkana on paigalind, on selle liigi jaoks oluline liikumine talvitusalt pesitsuspaika ja pesitsusjärgne liikumine tulevasse talvituspaika. Lääne-Euroopas on selliste liikumiste ulatuseks hinnatud mõned sajad meetrid kuni mõned kilomeetrid ning Põhja-Ameerika sissetalutud populatsiooni puhul erandina 15–25 km.

Loomade elupaigavalik sõltub paljudest teguritest, näiteks nende arvukusest ja lokaalse populatsiooni soolisest ja vanuselisest koosseisust, ressursside kättesaadavusest (toit, pesitsuskoht, varjevõimalused) ning kiskjate ohtrusest. Konkreetse isendi käitumuslikud reaktsioonid keskkonningimustele sõltuvad samuti erinevate skaaladega mõjutajatest, alates maastikust (näiteks asustamisotsus) kuni detailsete valikuteni (näiteks kodupiirkonna suurus ja toitumine). Selliste seoste tundmine on aluseks liigispetsiifiliste valikute mõistmisele ja teaduspõhise liigikaitse korraldamisele. Teisalt peaks eelnevast jutust selge olema, et meie nurmkanade käekäigu põhjuste mõistmiseks ei piisa näiteks inglaste põhjalikest uuringutest, kuna sealne nurmkana arvukus on tugevalt mõjutatud tuhandete farmilindude vabastamisest loodusesse ning väga intensiivsest kiskjate arvukuse reguleerimisest, mis kõik on viinud selleni, et kohati võib sealne nurmkana asustustihedus olla umbes selline, nagu meil on talvikesel.

Jälgimisvahendid täiustuvad

Meie projekt jätkub veel mitu aastat, kuid juba praegu on selge, et Eesti nurmkanad käituvad Lääne-Euroopa farmilindudega saastunud populatsioonidest erinevalt. Nii on juba kolm lindu sooritanud ligi 60 km pikkusi kevadisi liikumisi, mis läheb kohati vastuollu kirjanduses varem avaldatud infoga ning annab terminile „paigalind“ uue varjundi. Osalt on meie tulemuste eripäraks muidugi nüüdisaegsete jälgimisvahendite kasutamine. Nurmkana hajumise uurimiseks on seni GPS-saatjaid kasutatud vähe. Esinduslikumad uuringud on tehtud VHS-raadiosaatjatega, mis aga ei anna linnu täpseid koordinaate ning signaalide võtmine käsitsi (kui see üldse õnnestub) tingib linnu pideva perioodilise jälgimise, kusjuures perioodid on enamasti lühikesed. Meie varasem rukkiräägu andmete analüüs näitas, et lindude liikumise jälgimine automatiseeritult (GPS-GSM-saatjate abil) ja pikema aja jooksul annab nende kodupiirkonnaks võrreldes VHS-saatjatel põhinevate uuringutega märksa suurema ala. Sama tulemuse oleme saanud ka nurmkanade puhul. Seega ei tohi ennast lasta eksitada kuvandist, nagu elaks paigalind suurema osa ajast ühes kohas.

Siinses artiklis käsitletavad nurmkanad läbisid ööpäeva jooksul kuni 4078 m. Ilmselt võib see arv suuremgi olla, sest toitumise ajal liiguvad

↑ **Kaasaegsed GPS-GSM saatjad võimaldavad jälgida täpsemalt nurmkanade liikumisi.**

Foto: Liis Keerberg

linnud maastikus siksakke tehes ning kõiki selliseid kahe asukohapunkti vahelisi liikumisi ei õnnestu fikseerida. Nurmkana päevased teekonnad varieeruvad sesoonselt, olles lühemad pesega seotud perioodil ning ulatudes mitme kilomeetrini kevadisel hajumisperioodil. Meie uuritud ajavahemikus moodustasid kuni 500-meetrised päevateekonnad 88% juhtudest. Märkimisväärseid liikumisi toimub ka suve keskel ja need on seotud kurna hukkumise järel toimuvate uue pesakoha otsingutega. Kahjuks pole meil seni veel head ettekujutust, mis toimub pesitsusjärgsel perioodil enne talvitumispäirakonna valimist.

Isepäine Arik

Täiest ootamatuid uurimistulemusi andis aga sel kevadel Vaiatu kandis märgistatud noor isaslinde Arik, kes artikli valmimise aegu, mai lõpuks, oli jõudnud Tudu juures paiknevale suhteliselt väikesele kultuurmaastikualaigule. Esimese pikema liikumise tegi Arik märtsi lõpus. Me teame isegi täpset salga lagunemise aega: 20. märtsil läks uuritav nurmkanasalk laiali ja selle neli saatjatega liiget liikusid kõik eri suunda. Edasi asustas Arik Tormast põhja jäävat põllumaastikku, kuid otsustas üllatuslikult ka sealt edasi liikuda. Järgnevi oli meile tõeline ehmatus, sest umbes kaks nädalat liikus Arik aina põhja poole, kusjuures viibis kogu aeg metsamaastikus. Isegi väike paus Avinurme juures asuva Maali poe ümbruses oli seotud jõeluha ja väikeste aiamaalappidega, mitte suurema kultuurmaastikualaiga, nagu selle liigi puhul võiks eeldada. Teisalt on märkimisväärne, et Arik vältis Tudusoo otsejoonelist läbimist ning tegi selle ümber tiiru, järgides pigem metsa ja soo piiri.

Aktiivsed otsimisretked

Nurmkanad lendavad madalalt ning ilmselt puudub neil metsas liikudes võimalus hinnata ümbritseva maastiku omadusi, st

↑ **Nurmkana Arik vältis Tudusoo otsejoonelist läbimist ning hoidis pigem metsa ja soo piirile.**

→ **Märgistatud lindude liikumistrajektorid: Meel (sinine), Päit (roosa), Hebo (hall), Arik (kollane).**

visuaalselt otsida lähimaid avamaastikualaikke, nagu seda saavad teha näiteks kotkad või põldlõokesed. Näib, et nurmkanal käib uute elualade otsimine pigem hea õnne peale mineku meetodil, sest Arik kõrval on meie uuritud nurmkanadest veel nii mõnigi teine sattunud puistusse või mõnda muusse sellele liigile ebatüüpilisse elupaika. Tõsi, erinevalt Arikust on teised isendid pärast mõnepäevast ekslemist selgelt ebasobivas elupaigas liikunud pigem tagasi juba varem külastatud alale.

Selliste otsimisretkede eesmärgiks on leida alternatiivseid elupaigalaikke, mis võiksid tulevikus sobida pesitsemiseks. Säärased retked on loomariigis laialt levinud ja neid esineb nii rändsetel kui ka paiksetel liikidel, samuti üksikult või koloniaalselt pesitsevatel liikidel. Selliste liikumiste käigus kogutakse potentsiaalsete pesitsuspaikade sobivuse hindamiseks nii sotsiaalselt kui ka keskkonnaga seotud informatsiooni. Otsimiskäikude ajal saavad nurmkanad teavet elupaigalaikude suuruse, konkurentsiolekorra, järglaste kvaliteedi ja pesitsusedukuse kohta. Ümbritseva maastikuga tutvumisel on oluline roll informeeritud levimisotsuste tegemisel, sest see võimaldab isendil võrrelda oma praeguse elupaiga omadusi ümbritsevate elupaigalaikude omadustega ja seejärel otsustada, kas ümber paikneda on kasulik või mitte. Nagu siinsest loost näha, on kirjeldatud liikumiste mastaapi sageli alahinnatud. Kui võtaksime näiteks nurmkana kevadise levimise ulatuseks vahemaa talisalga tegutsemise ja järgneva pesitsuskoha vahel, jätaksime arvestamata kogu siksakliikumise selliste punktide vahel ning eiraksime olukordi, kus lind otsustab tutvumisretkelt tagasi pöörduda – nagu tegi näiteks Arik, kes pärast retke Karu torni juurde naasis varem külastatud alale. Selliste nüansside teadasaamiseks

tulebki liikumisi vaadelda detailsemalt.

Seega võib meie GPS-GSM-saatjate uuringu alusel väita, et nurmkana pole sugugi paikne ja on kevadisel ajal vastu-pidi oodatule üsna liikuv, hajudes kümnete kilomeetrite kaugusele.

Täname inimesi, kes meile nurmkanasalkadest teada andsid ja lubasid linde oma maal püüda:

Rita ja Heiki Sildnik, Liina Laurikainen-Päri, Marvi Pristavka-Taal, Art Villem ja Amaranta Adojaan, Annika Kodas, Illimar Lõiv, Lea Puur, Meeli Lokk, Jaanus Aua, Margarita Reinbal, Toomas ja Hilja Padjus, Ene Muttika, Urmet Laht, Linda-Liisa Veromann-Jürgenson, Rein Lätte, Sulvi Bötter ja kõik teised, kes meile mingil moel abiks olid. Rõngaleidude eest täname rõngastajaid ja rõngastuskeskust, kes edastas meile vajalikud taasleiuandmed.

Rakendusuuringut rahastas Euroopa Liit projekti "Loodusriikas Eesti" raames (LIFE-IP ForEst&FarmLand; LIFE18IPE/EE/000007).

→ **Riho Marja vabastamas saatjaga nurmkana.**

Foto: Jaanus Elts

Triin Kaasiku:

„Kunagi pole hilja alustada.“

Küsitlesid Tiitu Tali ja Liis Keerberg

Triin Kaasiku on Tartu Ülikooli looduskaitsebioloogia teadur, kes intervjuu tegemise ajal oli Islandil ning osales seal metsalindude loendusel.

Kuidas sai alguse sinu linnuhuvi?

Kui olin 20-aastane, tahtsin reisida ja maailma näha. Läksin üheksaks kuuks Euroopa vabatahtliku teenistuse raames ühe Hispaania projekti juurde, mis tegeles stepi-tuuletallajate taasasustamisega. Kohalike kolleegidega Lõuna-Hispaanias Extremadura stepimaastikus ringi käimine ja lindude vaatlemine andiski mulle linnupisiku. See piirkond on üks Euroopa parimaid linnuvaatluskohti. Eestisse tagasi jõudes otsisin oma linnuhuvile rakendust ja ELFi talgutel saadud soovitude kaudu sattusin Hannes Pehlakuga rannaniitudele välitöödele. Sinna olengi sisuliselt jäänud.

Oled lõpetanud mööbli restaureerija eriala. Kas oled sel alal ka töötanud?

Ainult õpingute ajal. Kaks kuud pärast lõpetamist astusin Tartu Ülikooli bioloogiat õppima.

Kes sul linnumaailmas põhilised mõjutajad on olnud?

Mul läks väga hästi, et Uku Paal oli nõus mind paljudele retkedele kaasa

võtma. See avas lindude tundmise maailma väga palju. Kõige olulisem on vast olnud rahvusvaheline kahlajatöörühm (International Wader Study Group ehk IWSG), kus olen olnud aktiivne liige ro aastat. Hea, kui sul on seltskond inimesi, kellel on samad eesmärgid ja huvid. IWSG iga-aastased teaduskonverentsid on nagu kogukonna kohtumised.

Nii sinu magistri- kui ka doktoritöö oli niidukahlajate elupaikadest ja sigimisedukusest. Mida oled kahlajate uurimise kaudu õppinud?

Olen nii palju õppinud, et raske on midagi konkreetset välja tuua. Võib-olla see põhitõde, et kõike, mis sa teed, proovi teha hästi. Õpingud on aidanud seda kinnitada.

Kuidas jõudsite kolleegidega selleni, et niidukahlajate puhul võiks probleemiks olla just rebase suur röövlus?

Eestis on rannaniitude taastatud üle 20 aasta ja kuigi elupaiku on vähe, on olemasolev üldiselt heas korras. Kahlajate pesitsustihedus on aga varem rannaniitudele palju suurem olnud, samuti on mitme liigi asurkonnad selles elupaigas langustren-dis. Koorumisedukuse uurimine on laialt levinud meetodika, mis aitab mõista, kas arvukuse vähenemine võib olla tingitud väikesest sigimisedukusest. Selle tulemusel leidsime, et niidukahlajate pesitsusedukust ohustab enim röövlus rebase poolt.

Batumis röövlinnuparvedel silma peal hoidmas. Foto: erakogu

Oled jõudnud järeldusele, et rebaste kütmine võiks aidata niidukahlajate arvukusel taastuda. Kas looduslikke võimalusi rebaste arvukuse vähendamiseks ei ole?

Need maastikud, mida me oleme Eestis aastasadade jooksul kujundanud, on rebastele soodsamad kui suured loodusmaastikud. Kahjuks ma ei näe, et see maastiku tasemel muutuda saaks: ühelt poolt on biomass, mida inimene on näiteks oma jäätmete, põllumajanduse ja jahindusega loodusesse toonud, nii suur, et rebasel tõenäoliselt ei ole aasta ringi

Eesti rannaniitudele kurvitsaliste munade haudumisasetat määras.

Foto: Bart Hoekstra

Värvirõngastatud väikekoovitaja lahti laskmine Islandil. Foto: Camilo Carneiro

Kesktalvine veelinnuloendus Saaremaal Harilaiul.. Foto: Camilo Carneiro

toidupuudust. Ka talved on pehmemad, mis lihtsustab väikekiskjate ellujäämist ajal, mil varem võis suurem olla. Loomaasurkondade regulatsioon võib toimuda ka ülevalt alla, aga arvan, et meie ühiskond ei suudaks taluda nii suurt suurkiskjate tihedust, et see aitaks rebaste arvukust oluliselt vähendada. Lisaks veel haigused – kui võtame loomadelt näiteks marutaudi ära, siis arvata on, et nende arvukus suureneb. Samas marutaudi tagasitoomine ei ole realistlik. Kokkuvõttes tundub see nii keerukas probleem, et oleme praegu tõesti läinud seda teed, et proovime väikekiskjaid viiel katsealal küttida ja vaadata, kas see võiks lindude käekäiku parandada.

Oled mitu aastat osalenud Batumi röövlinnuloendusel vaatluste koordineerijana ja avaldanud sellest ka artikleid. Kuidas sa selle teema avastasid?

Kui käisime 2016. aastal tegemas väikeste meresaarte haudelinnustiku loendust, oli selles seltskonnas Thea Perm. Ta oli esimene eestlane, kes oli aasta varem Batumis käinud ja soovitas mul ka minna. Paari kuu pärast, augustis leidsingi end Gruusiast vabatahtlikuna röövlindude lugemas. Kirjeldamatu kogemus! Positiivne energia, mis seal sain, kestis jõuludeni välja. Olin selle õppimisvõimaluse eest nii tänulik, et uurisin, kas saaksin milligagi vastu panustada. Ja siis organiseerisingi seal mõned aastad loendusit. Batumi röövlinnuloendus on maailmaklassi näide sellest, kuidas noor ja avatud, vabatahtlikel põhinev organisatsioon saab koguda kvaliteetseid andmeid suurte linnupopulatsioonide kohta.

Kas on seal talle mõni meelde jääv elamus?

Batumis võib olla vihmane päev, istud kusagil mäe otsas ja katus, mis peaks vihma eest kaitsma, sajab läbi, on külm ja linnud ei lenda, aga seltskond, kes on sinna kokku tulnud, hoiab tuju üleval. Alati on hea olla. Lindude mõttes on kõige meelde jäävamad olnud suured loorkullide rändepäevad. Erinevalt suurematest röövlindudest, kes kasutavad peamiselt tõusvaid õhuvoole, rändavad loorkullid tihti sõudeleenu abil ja neid võib näha igal pool, üleval taevas, all orus, väikeste gruppidena... Nende määramine on põnev väljakutse. Kui seal tunde järjest proovid seda kõike registreerida, on see lihtsalt nii võimas kogemus, et unustad kõik enda ümber.

Teed praegu kevadist metsalindude loendust Islandil. Räägi sellest lähemalt.

Kui ütlesin inimestele, et lähen Islandile metsaloendust tegema, tekitas see vahel naeru: seal pole ju metsa! Nii see suuresti ongi: kui Islandi asustajad umbes 1000 aastat tagasi saabusid, võeti sookaasik, mis siin kasvas, kiiresti maha. Algas laiaulatuslik lammaste karjatamine, mis pole lasknud metsal siiani korralikult taastuda. See omakorda on tekitanud mullaerosiooni probleemi. Nüüd on lammaste pidamine tööstusharuna tähtsust kaotamas ja üha enam vaadatakse puidu kui ressursi poole. Ei soosita mitte ainult sookase istutamist, mis on siin ainuke looduslikult metsana kasvav puuliik, vaid makstakse toetust ka võõrpuuliikide istutamise eest. Kuna siinseid maastikke ootavad metsastamise tõttu ees üsna suured muutused, tahavad kohalikud

ornitoloogid teada, kas ja mille poolest erinevad sookaasikute linnukooslused võõrpuuliikidega metsade ja avamaastike kooslustest.

Mis on pakilisemad murekohad linnukaitses ja -uurimises Eestis või ka üldse maailmas?

Kuigi linnud on väidetavalt kõige paremini uuritud liigirühm, ei tea me praegu, aastal 2023 endiselt, mis mehhanismide kaudu toimub lindude ränne. Tegelikult teame väga vähe ka näiteks liikide elupaiganõudluse kohta. Seega, kuigi me teame lindude kohta suhteliselt palju, on siiski võimalik veel palju rohkem teada saada. Pakilisemateks murekohtadeks on ikka need põhilised keskkonnaprobleemid: ressurside ületarbimisest põhjustatud maakasutuse muutused ja intensiivistumine ning kliimamuutused, mis määravad nii Eestis kui ka ülejäänud maailmas liikide saatuse.

Näed sa sellele lahendust?

Kahjuks ma siin lihtsat lahendust ei näe, aga tundub, et samamoodi me kaua jätkata ei saa.

Mida soovivad alustavale või algajale linnuhuvilisele?

See sõltub inimese iseloomust, et mis võib talle kasulik olla. Võimaluse korral tuleks otsida keegi, kellega koos linnuvaatlusi teha. See võib olla mõni kogenum linnuvaatlaja, aga ka teise algajaga koos on mõnusam õppida. Saab üksteist aidata. Lisaks see, et kunagi pole liiga hilja alustada.

Ja edasijõudnutele?

Esiteks soovitaksin muidugi koguda väärtuslikke andmeid ja panna need andmebaasidesse, et nad oleksid teistele kasutatavad. Ja siis soovitaksin vahepeal aja maha võtta ning lihtsalt nautida ja vaadata, kuidas linnud käituvad. Kuidas näiteks muustrastas lehtede alt süüa otsib. Arvan, et see võib lindude kohta päris palju õpetada.

Batumi röövlinnuloenduse vabatahtlikud 2018. aasta septembris. Foto: Triin Kaasiku / BRC

↑ Kalakajakapaaride osakaal pesitsevate kajakate hulgas on jäänud samaks. Fotod: Martin Vesberg

Saaremaa meresaares haudelinnustiku seire ja analüüs 2011–2021

Martin Vesberg

Martin Vesberg saavutas uurimistööga „Saaremaa meresaares haudelinnustiku seire ja analüüs 2011–2021“ õpilaste teadustööde 2022. aasta riiklikul konkursil gümnaasiumiastmes II preemia, pälvides veel keskkonnaministeriumi, Eesti meremuuseumi ja ajakirja Eesti Loodus eriauhinnad.

Saaremaa meresaares on lindude pesitsusvaatlustel pikk ajalugu. Alates 2015. aastast olen ka ise seires kaasa löönud. Sealt tekiski soov nii enda kui ka teiste kogutud andmeid lähemalt analüüsida. Palusin endale juhendajaks staažika bioloogiaõpetaja Inge Vahteri ja hakkasin seireandmeid uurima.

Olgugi et laidudel pesitsevaid linde on jälgitud juba aastakümneid, käsitlesin oma uurimistöös ainult 2011.–2021. aasta vaatlusi. Sel perioodil toimus järjepidev meresaares seire, mis hõlmas tervet Saaremaa rannikumerd. Seega on tegu piisava ja ühtse andmestikuga, mida analüüsida. Eri piirkondade võrdlemiseks jagasin Saaremaa ranniku kuueks seirealaks (Kahtla-Kübassaare, Laidevahe, Kura kurgu, Vilsandi, Küdema lahe ja Soela väina seireala). Piisava vaatluste hulga tõttu käsitlesin eraldi ka Vilsandi laidude pesitsusandmeid aastatest 1961–1971 ja 2011–2021 (edaspidi vastavalt I ja II vaatlusperiood), et saada aimu linnustiku muutustest pikema perioodi jooksul. Eelmainitud piirkondade võrdlemiseks valisin seitse tunnusliiki (kühmnokk-luik, sinikael-part, tuttpütt, merisk, naerukajakas, randtiir, kõrkja-roolind), kelle elupaigaeelistused peaksid olema kirjanduse põhjal teiste omadest küllatki erinevad. Nii lootsin mõista pesitsuskeskkonna iseärasuste mõju laiul pesitsejate liigilisele koosseisule. Peale tunnusliikide uurisin nelja linnurühma – haneliste,

kurvitsaliste, kajakaliste ja värvuliste – esinemist ja osakaalu nendel seirealadel. Seirealade andmestiku erinevusi proovisin seostada sealse ranniku iseloomuga.

Andmeid korrastades selgus, et aastatel 2011–2021 oli seire all 305 Saaremaa meresaares, kus tuvastati kokku 215 085 haudepaari pesitsemise. Arvukaimateks liikideks osutusid naerukajakas (N = 83 090), kormoran (N = 37 482) ja jõgitiir (N = 16 081). Seireperioodil leiti loendatud laidudel

Arvukaimad liigid Saaremaa meresaares aastatel 2011–2021 (loendusastate summad).

Liik	Arvukus (haudepaarides)
Naerukajakas	83 090
Kormoran	37 482
Jõgitiir	16 081
Randtiir	14 409
Kalakajakas	13 689
Höbekajakas	9985
Tuttpütt	5815
Tutt-tiir	5496
Tuttpütt	4527
Kühmnokk-luik	3968

↑ Arvukuse esikümnes oli ka tutt-tiir.

pesitsemas kokku 98 linnuliiki. Aastas pesitseb Saaremaa ümbritsevatel laidudel keskmiselt 61,7 liiki linde.

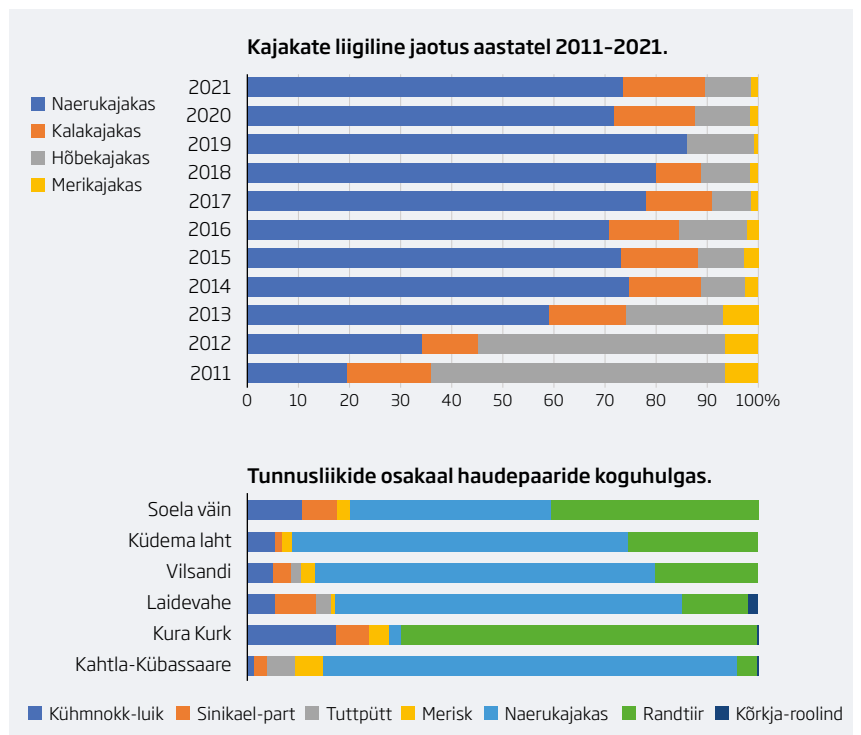
Kõige levinumaks pesitsejaks oli kühnokk-luik, keda esines 57,8%-l seirealustest laidudest. Talle järgnesid kalakajakas (55,9%) ja sinikael-part (49,1%). Seireperioodi algusaastatega võrreldes suurenes leitud haudepaaride arv üle kuue korra. Selle põhjuseks oli nii aasta-aastalt kasvanud seirealuste laidude arv kui kindlasti ka loendusmeeskonna kogemuste suurenemine, mis omakorda parandas loenduste kvaliteeti (aastatel 2011–2021 tehti loendusi suuresti sama meeskonnaga, mida juhtis Mati Martinson). Leitud liikide arv jäi stabiilseks, olles keskmiselt 61,7 liiki aastas.

Üldistavalt võib öelda, et kõikide liikide arvukuses esines mõningat loomulikku kõikumist. Kajakaliikide omavaheline arvuline jaotus linnukoosluses on aastate jooksul pidevalt kõikunud. Viimase 11 aasta jooksul on kalakajakapaaride osakaal pesitsevate kajakate hulgas jäänud suuresti samaks, hõbe- ja merikajaka osakaal ja arvukus on vähenenud ning naerukajaka arvukus mitu korda suurenenud.

Haudepaaride poolest rikkaimaks osutus Kahtla-Kübassaare seireala, samas kui mitmekesisema linnustikuga ehk liigirikkaim oli hoopis Vilsandi seireala (83 liiki). Teisel kohal oli Kahtla-Kübassaare seireala 65 liigiga, järgnesid Laidevahe 53, Kura kurgu seireala 47, Küdema lahe seireala 45 ja Soela väina seireala 42 liigiga. Seirealade analüüsist selgus, et värvulisi, nt kõrkja-roolinde, leidub rohkem roostikes ja üldse lopsakama taimestikuga aladel, näiteks Laidevahe

↑ Naerukajakate arvukus on mitmekordselt tõusnud.

seirealal. Vähesel taimestikuga ning suure mere- ja lise mõju all olevad Kura kurgu ja Kahtla-Kübassaare seireala on värvuliste poolest vähearvukad. Madalad pagurannad sobivad kahlajatele, keda leidus enim Soela väina ja Kahtla-Kübassaare seirealal. Merelistele ja vähe taimestikku nõudvatele liikidele, nt randtiir, on soodsaimad pesitustingimused Kura kurgu seirealal. Naerukajakas, tuttpütt ja teised taimestikku vajavad liigid ei ole klibu- ja liivalaidude poolest rikkal Kura kurgu seirealal kuigi arvukad. Tuttpütt puudus nii Kura kurgu kui ka Küdema lahe seirealalt, mida võib seletada asjaoluga, et sealne meri on tuttpütile liiga sügav ning laidude kaldataimestik ebapiisav.

Kokkuvõttes sain viimase 11 aasta loendusandmed kenasti korrastatud ja analüüsitud ning töö käigus tuli välja nii mõndagi põnevat. Kindlasti tuleks jätkata iga-aastasi kogu Saaremaa rannikumerd hõlmavaid laiuloendusi, et tekiks piisav andmestik, mille põhjal tulevikus veelgi rohkem andmeid saada.

↓ Kühnokk-luik oli kõige levinum pesitseja.

Tiirutaja koorumine ja lennuvõimestumine ehk Tiirutaja retrospektiiv

Ulvi Karu

Esimene Tiirutaja ilmus 2008. aasta kevadel. Seega saab Tiirutaja sel aastal 15-aastaseks ning ümmarguse, 60. numbri puhul vaatame tagasi Tiirutaja algusaastatele ja arengule selle aja jooksul. Tiirutaja esimene toimetaja **Riho Kinks** jagas oma mälestusi praeguse toimetaja **Ulvi Karuga**.

↑ Tiirutaja esimene number ilmus 2008. aasta märtsis.

Riho meenutab, et mõte linnuhuviliste teabelehest oli toonase ornitoloogiaühingu juhataja **Andres Kalamehe** peas keerelnud juba pikka aega, seda enam et nii Soomes kui ka Lätis oli ornitoloogiaühingu liikmetele mõeldud ajakiri juba olemas. „See oli meie jaoks piinlik olukord, et naabritel on ja meil ei ole,“ nendib Riho. „Meil oli muidugi Hirundo, aga see on hoopis teine ajakiri.“

Nimi „Tiirutaja“ tuligi Riho sõnutsi Andres Kalamehelt soomlaste samasugusest ajakirjast Tiira inspireeritult. Tegemist on peamiselt Soome BirdLife'i liikmetele suunatud infolehega, mis tutvustab organisatsiooni, liikmesühingute üritusi ja looduskaitsetööd ning räägib linnumaailma päevakajalistest probleemidest. Selline lähemisi viis inspireeris Andrest ja tundus, et just selline ühingu häälekandja on puudu.

„Andresel oli nimi juba välja mõeldud, samuti kontseptsioon, mida see võiks sisaldada ja milline välja näha - selline ilus ja värviliste piltidega. Mina olin tollal ka ühingusse värskest tulnud ja nooruslikku indu täis, et muidugi teeme, hakkame aga pihta!“ muigab Riho.

Oluline oli rõhutada EOÜ seost BirdLife Internationaliga ning seetõttu sai ühingu logo külge haagitud ka BirdLife'i logo.

Veel üheks ajendiks võisid olla linnuatlaste välitööd, millel löi kaasa umbes 800 kaastöölis, kes kõik ei olnud ornitoloogiaühingu liikmed. Ühingul tekkis tahtmine neile midagi pakkuda, mis neid ühinguga seoks. „Meil oli sel hetkel ligi 800 kontakti, no ei tohtinud seda võimalust käest lasta. Siis saigi saata kõigile kaastööliste Tiirutajaid.“

Udusulis tibu

Riho meenutab, kuidas nad käisid Rohelise Värava toimetaja Juhani Püttsepa juures end ajakirja väljaandmise kõõgipoole küsimustes harimas. Nõu saadi nii tehnilise külje osas – kui palju tähemärke ühele leheküljele mahub, kuidas rubriike paigutada – kui ka üldisema logistika kohta, näiteks ilmumissagedus. Kujundus lasti teha Eesti Loodusfotos ja Riho tõdeb, et vaidlused Tiirutaja ruumikasutuse üle olid päris kirglikud: „Ma vaatasin, et nii laiad servad, artiklite vahel

↑ 15 aastat Tiirutajaid.

nii suured vahed – need tuleb kohe kokku tõmata, meil isegi ruumi vähe! Aga nemad vastasid, et õhku peab olema, ei saa nii tihedalt teksti panna. Ja nemad ei ole nõus kokku suruma, oma nime alt nemad mingit sellist jampsi tegema ei hakka, siis peame teise koha otsima. Eks lõpuks ma sain ise ka aru, et on vaja õhku artiklite vahele ja et kirja suurus peab samuti lugejasõbralik olema, ei saa olla nagu Sirp.”

Et üheks printsibiiks oli regulaarsus, otsustati jääda nelja numbri juurde aastas. Mõte oli selles, et kui finantseeringuga probleeme tekib, oleks võimalik ajakirja mingi aeg ühingu enda rahadega välja anda – kas või liikmemaksude toel ja õhinapõhiselt.

“Võinuks ju kuukirja teha, aga kui siis oleks juhtunud, et mõni kuu jääb vahele, oleks see lugejates segadust tekitanud. Seda pani Juhani meile südamele, et pigem käigu harvemini, aga regulaarselt. Kaks korda aastas oleks olnud liiga harva, lugejad unustavad nii pika vahega ajakirja ära; neli numbrit aastas tundus miinimum.”

↓ Liikmete värbamise moodus rohkem kui 10 aastat tagasi.

Esimese Tiirutaja vahele pandud lugejaküsitluse vastused

Eesti Ornitoloogiaühing soovib Teie tagasisidet oma uue trükise - **Tiirutaja** - kohta. Palume saata tagasiside kas postiga (pk 227, 51001 Tartu) või e-kirjaga (riho.kinks@eoy.ee) hiljemalt aprillil likuu lõpuks. Elektrooniliseks täitmiseks leiata ankeedi EOÜ kodulehelt www.eoy.ee

Vastajaid kokku: 60

■ **Kas sellist linnulehte on vaja: jah 59 , ei 1**

■ **Millised teemad huvitaksid Teid kõige enam** (valida võib ka mitu teemat):

43 info toimuvate ürituste kohta

38 linnuprojektide tutvustused ja osalemise juhendid

29 kokkuvõtted ja info projektide tulemustest

42 trükiste, vaatlusvahendite jms tutvustused

28 nuputamistõstlus (määramine, ristsõna, viktoriin vms)

35 lugejate tagasiside (omalooming)

18 möödunud ürituste kroonika

39 uudised mujalt maailmast

17 teave teiste organisatsioonide tegevusest

Muu: kroonika; linna röövlinnud; juhised vaatlusvahendite jms valikuks; lindude tutvustamine täpsemalt; infot ja julgustust tavaliikmete kohta/jaoks; jagage innustust, kutsuge inimesi kaasa, näidake, et alustada pole raske, õpetage, millest alustada; ootaksin rohkem teavet kaitsealustest liikidest - kaitse teostamisest, järelvalvest jvm; info kutseliste ornitoloogide tegemistest; EOÜ komisjonide töö avalikustamist või senisest sagedasem info nende kohta, eelinfo aasta linnu valimise ja postmarkide kohta; linnuliikide ja -rühmade tutvustamine, määramisskeemid jms; profide ja teiste vaatlajate kogemuste tutvustusi; huvitavat lindude elust, rändest jm; merelinnustik johtuvalt mere ja õli-reostusest, kormoranide probleem - eurodirektiivid ja eesti; väikesed fainistlised märkmed; ikka linnud rohkem, kui linnuvaatlajad; huvitavad linnuvaatlused

■ **Praegune sisu on: liiga lihtne 2 , sobiv 57, liiga keeruline 0**

■ **Edaspidi võiks olla ka keerulisemaid ja pikemaid lugusid: jah 38 , ei 14**

TIIRUTAJA

LINNUHUVILISE TERBELEHT NA 1 • MÄRTS 2008

■ **Kas eelistate: rohkem lühilugusid 40 , vähem, aga pikemaid lugusid 11 , mõlemat 8**

■ **Kas Tiirutajas võiks avaldada ka asjassepuutuvat reklaami** (vaatlusvahendid, fototarb, kursused jne.): **jah 50 , ei 3**

■ **Mida veel Tiirutajast ootate?** Tiirutaja võib noored tõsisema asja juurde; pikemad ja keerukamad lood jäägu Hirundo kaante vahele; kõik, mida võib iseloomustada sõnadega informatiivne ja operatiivne; jätkake samas vaimus; tuult tiibadesse; see, mida on praegu vaja; õige asi, seda ootangi; pikka iga; lindude pilte ja tutvustust, seda on lastel huvitav lugeda; võiks olla mahukam; Hirundo on algajale liialt akadeemiline; praktilisi nõuandeid, kuhu ja kuidas pesakasti panna, lindude õigest talvisest toitmisest jne; ootan, et saaksin info kitsamalt lindudega seotud probleemidest, ettevõtmistest, ülevaate EOÜ tegemistest, teiste tavaliikmete mõtteid, olen tuline populaarsema väljaande toetaja, Hirundo jääb kaugeks, soovin mõõdukamat „harimist“ ehk 1-2 asjalikumart artiklit, ülejäänud lihtsam, kuid informatiivne. Arvan, et sellise väljaande toel saavad vähem asjatundlikud, kuid muidu suured huvilised liikmed suurema osalustunde EOÜ-ga; lehe levitamist koolidesse; looduslaagreid, kud saaks ka lapsed osaleda; Linnuklubide tegevusest kuulda. Tutvustada lühidalt linnuliike, huvi tekitamise eesmärgil ja ikka infot jagada, kus kohast huvilised vajadusel rohkem teada saavad. (Õige huviline, leiab ikka üles, mis tal vaja, nii et jätkake samas vaimus- ehk hiljem mõtteid tuleb); üritustel osalejate isiklikke muljeid; milline on ilnumissagedus; et jääks ilmuma; mahukamat väljaannet; võiks olla mahukam, keerukamad lood jäägu Hirundo jaoks; lindude käitumisteavet spetsialistidelt; et

ta ikka pidevalt ilmuks; hetkel ei oskagi rohkem oodata. Praegu juba piisavalt hea. Juurde võiks lisada teisel lk. Poolel allajoonitu; Rohkem linde tutvustavaid artikleid ka mujalt maailmast, et saaks silmaringi laiendada mitte ainult Eesti liikidega, vaid ka mujalt maailmast tutvust teha; teateid kõrvalkaldumistest lindude elus-tegevuses, nähtustest, mis mõjutasid lindude elu või tegevust; teateid ohustatud liikide kohta; Võiks ilmuda vähemalt kord kuus ja mahukamana. Klantspaber pole oluline, küll aga väikesed ajakirjanduslikud võtted (infokastid, lühiarvamused), mis aitaksid teksti liigendada ja huvi äratada. Praeguse sageduse ja sisuga oleks justkui pigem ajakiri, maht muidugi välja arvatud; viktoriini vastused ka paberi peal. Soovin viktoriini juba 3s numbris; lindudest kogu maailma maa- ja kohalike elanike suhtumisest sulelistesse; jõukohast, lihtsat osalust EOÜ töös võibolla; aktuaalset kodumaa linnustiku rannaniitude, puisniitud taastamise tegelikest tulemustest; mida on tehtud ja täna tehakse 1940 aasta Eesti linnustiku taastamiseks?; infot oma levikuala laiendavate liikide ja tugeva arvukuse muutusega liikide kohta, normist põikuvate linnu-juhtumuste kohta; huvitavaid fakte lindude vaatluse ja kõige ornitoloogiaga seonduva kohta

Andmed vastaja kohta

Olen ornitoloogiaühingu liige:

jah 45 , ei 15

Minu vanus:

kuni 16 1 , 17-25 5 , 26-60 32 , üle 60 22

Minu haridus:

põhi/keskharidus 22 , kõrgharidus 37

Olen: naine 28 , mees 32

Teiseks printsipiiks oli kaastööde vabatahtlikkus. „Peamine mõte oli selles, et ajakiri oleks linnuhuviliste ühine, koos tehtav asi, millesse kõik on teretunud panustama,“ meenutab Riho oluliste põhimõtete kokkuleppimist.

Esimesed tiivalöögid

Rubriikide paikapaneku üksikasju Riho hästi ei mäleta, aga väga oluliseks peeti vahendada kõiki lindudega seotud uudiseid. „Mida me kindlasti tahtsime, oli teada anda igasugustest lindude puudutavatest sündmustest Eestis, mitte ainult neist, milles mingil moel oli osaline ornitoloogiaühing. Ja muidugi raamatututvustused. Samuti tahtsime tutvustada linnuvaatlajaid. Mõte oli näidata, et ornitoloogid ei ole sageli õppinud ornitoloogiks, et meie seas on tipplinnuvaatlajaid, kelle

põhieriala on hoopis midagi muud. Lõpuks küll hakkasid teemad korduma, a la „kuidas sul see huvi tekkis – vanaisal oli või isa ostis binokli ja maal ma siis vaatasin linde“. Seepärast me need lood ühel hetkel ka lõpetasime; ajakirja väikse mahu tõttu polnud pikemaid ja sisukamaid intervjuusid lihtsalt võimalik avaldada.“

Riho ei mäleta, et materjalist oleks puudus olnud. Ilmselt seetõttu muutuski algul neljaleheküljeline Tiirutaja alates 12. numbrist kaheksaleheküljeliseks. Esimest korda katsetati pikemat formaati üheksanda numbriga ja siis oli plaanis teha kaheksaleheküljelisena kaks numbrit aastas. Kuna materjali jagus, otsustati püsivalt kaheksaleheküljelise numbri juurde jääda. 36. numbrist alates saavutas Tiirutaja oma praeguse mahu ehk 12 lehekülje.

↓ **Kolmandal ilnumisaastal otsustati katsetada 8-leheküljelise Tiirutajaga.**

↑ Juubeliaasta Tiirutaja.

Artiklite saamisest keerulisemaks osutus aga fotode leidmine, sest tollal puudus ühingul pildipank. „See oli kõige suurem töö. Ma tahtsin, et oleksid kvaliteetsed fotod,“ tunnistab Riho. „Sirvisin palju fotograafide kodulehti – Ader ja Začek ja kes meil need kuulsad fotograafid on... Ja üritasin hoolas olla, et ma väga tihti ühelt fotograafilt pilte ei küsiks, et liiale ei läheks. Vahepeal sai täitsa villand sellest otsimisest, sest see võttis ootamatult palju aega.“

Sellest hoolimata polnud sobiva pildi leidmise korral mingeid probleeme avaldamisloa saamisega ning pildipanku läbi otsides sattus Riho paljude huvitavate fotode peale.

„Eelistasime muidugi alati Eesti fotograafide pilte, aga iga kord ei olnud see võimalik. Eriti hea meel oli mul madukotka loo piltide üle. Sain väga head fotod Soome, India ja Prantsusmaa fotograafidelt. Ühel fotol oli kotkal isegi madu nokas. Kõik fotograafid on väga positiivselt suhtunud, mõned välismaa fotograafid on lausa öelnud, et oh, nii lahe, et Eesti ornitoloogiaajakirjas saab oma pilte avaldada. Keegi „ei“ küll pole öelnud.“

Tiivad hakkavad kandma

Toona avaldati Tiirutajas ümmargusemate sünnipäevadega liikmete õnnitlusi. Riho meenutab, et osale naistele polnud selline asi meeltemööda: „Näiteks mu ema – ta on ka ühingu toetajaliige – ütles, et tema küll neid numbreid seal näha ei taha. Ja siis ühel korral olin ma ühe õnnitleva kogemata viis aastat vanemaks teinud; tuli ka kiri, et vale vanus... Mõtlesime veel, kas hakata järgmises numbris parandama, et vabandust, tegelikult ta sai 60-aastaseks...“

Üks piinlik apsakas juhtus rasvatihase soomekeelse nimetusega, kui tehti aasta linnu lugu ning otsiti eri keeltes rasvatihase nime tähendusi. „Arvasime pikemalt mõtlemata, et *talitiainen* tähendab talvetihast, aga tähendab hoopis rasvatihast nagu meilgi. Üks soomlasest ornitoloog juhtis sellele tähelepanu, sest sama viga tehti ka Eesti Looduses.“

Riho tunnistab, et ega teisteski keeltes polnud tähenduse leidmine kerge. „Mäletan, et helistasin isegi Norra saatkonda ja küsisin, mida see neil norra keeles tähendab – et ma võin ju küll selle sõna välja otsida, aga otsest tähendust ma ei tea. Norra keeles tähendab see lihatihast. Mitmes keeles oli eesliiteks „süsi“; näiteks saksa keeles on otsetõlkes söetihane, küllap musta pea järgi.“

Kui uurin toimetajatöö raskete ja tüütute aspektide kohta, siis Riho tõdeb, et vaearikas oli tekstide toimetamine. „Ikka juhtus, et andsin tähelepanu ette, aga saadeti pikem lugu – et vaata ise, kuidas sa seda kärbid. Ja väga keeruline oli, eriti kui tegu oli hea jutuga. Mõnikord ilmuskki lugu järjejutuna, nii et osa jätsin järgmisse numbrisse. Teine tüütu tegevus oli juttude toimetamine loetavaks. Olgem ausad, häid kirjutajaid on tegelikult vähe. Ja mõni tekst tuli ikka põhjalikult ümber teha, nii et tekkis küsimus, keda üldse autoriks märkida...“

↓ Viimase lehekülje rubriigid ei ole aastate jooksul palju muutunud.

Lend jätkub

Raskustele vastukaaluks palun Rihol meenutada sedagi, mis silma särama pani. „Eks ikka väljaanne ise, et ta olemas on ja et me suutsime ta teha sellise, nagu planeerisime – et ta hakkas ilmuma ja ilmub siiaaani ehk kõik toona vastu võetud otsused olid õiged.“

2017. aastal suundus Riho ornitoloogiaühingust MTÜsse Loodusajakiri ja andis seetõttu ka Tiirutaja toimetamise üle. „Asi polnud selles, et ma oleksin Tiirutajast loobunud,“ selgitab Riho. „Aga kuna ma lahkusin ühingust töölt, siis andsingi kõik asjad üle.“

Nii asus 2017. aastal Tiirutajat toimetama **Meelis Uustal**. Meelis meenutab, et tema proovis „Tiirutajas“ anda rohkem ruumi teemadele ja sündmustele, mida teadis vaid väike ring linnueksperte, kuid mis väärised palju rohkem kõlapinda – näiteks mis toimub BirdLife'i komisjonides, kus EOÜ ka osaleb ja panustab, või mida näitavad iga-aastased arvukad linnuseired Eesti linnustiku käekäigu kohta. „Kuna linnustiku olukord polnud kiita (ja pole tänaseni!), siis liikus Tiirutaja fookus lindude eestkoste toetamisele. Minu „Tiirutaja“ toimetamise perioodi jäi ka linnuhigiga seotud probleematika lahkamine,“ nendib Meelis.

↑ Tiirutaja enne ja nüüd.

Siinkirjutaja võttis Tiirutaja toimetamise üle 2019. aastal. Uue toimetaja tulekuga otsustati anda Tiirutajale uus, nüüdisaegsem, õhulisem ja värskem väljanägemine ja kujundus. Ideedega olid abiks tollane ornitoloogiaühingu juhataja **Margus Ots** ja teavituskordinaator **Eva-Liisa Orula**, tehnilise poole pealt nõustas pikaajaline Tiirutaja küljendaja **Indrek Kalamees**. **Liis Keerberg** ja **Tiiu Tali** pakkusid kohe välja persoonirubriigi, milles tutvustatakse lindudega tegelevaid inimesi, ning olid valmis seda ka ise vedama. **Kristjan Adojaan** käis välja noortenurga mõtte, kus asjalikel noortel oleks võimalik tutvustada oma teadusuuringuid ja lindude uurimisega seotud ettevõtmisi.

Läbi kõigi nende aastate on Tiirutaja väljaandmist toetanud **SA Keskkonnainvesteeringute Keskus**. Ent Tiirutaja on nii pikalt ilmuda saanud ikka ainult tänu paljudele tublidele autoritele, kes on kas palve peale või omal algatusel kirjutanud ornitoloogiliste teemadega seotud lugusid. Loodetavasti jätkub autoreid ka edaspidi, nii et aastakümnete pärast saaksime taas kord tagasi vaadata Tiirutaja ajaloole ja tänapäevale.

Problemaatiline kormoran

Kunter Tätte

Kormoran ei ole Eestis võõrliik, vaid rändne pesitseja. 20. sajandi keskpaigaks oli ta vaenamise tõttu Euroopas peaaegu välja surnud ja võeti 1979. aastal linnudirektiiviga kaitse alla. Arvukuse kiirele taastumisele aitas meie kandis kaasa kormorani toiduks sobivate väikesemõduliste kalade ebaproportsionaalselt suur hulk Läänemeres. Kormorani arvukuse kasvu taga arvatakse aga olevat veel hulk teisigi bioloogilisi, kultuurilisi ja ökoloogilisi tegureid keskkonnamürkide keelustamisest ülepuügi ja kliima soojenemiseni.

Ökoloogia alustöed ei toeta võimalust, et kormoranisugune kiskja saaks piiratud ressursside tingimustes lõputult oma arvukust suurendada. Enamikus Läänemere-äärsetes riikides jõudis kormoranide arvukus juba vähemalt viis aastat tagasi enam-vähem stabiilsele tasemele. Ka osas Eesti piirkondades on näha kasvu aeglustumise märke ja isegi langust. Kormorani arvukuse kasvu tingisid suure tõenäosusega Läänemere ökosüsteemides toimunud muutused, mille kutsus esile inimtegevus ja mis kormoranile hästi sobisid. Seega võib kormorani pidada ühtaegu indikaatorliigiks, kes osutab muutustele, ja tasakaalu taastajaks, kes aitab muu hulgas ohjes hoida invasiivse võõrliigi ümarmudila populatsiooni.

Kormorani mõju kalastikule

Enamasti otsib kormoran toitu rannalähedasest madalast, kuni kümne meetri sügavusest veest, kus tema saagiks langevad peamiselt 10–22 cm pikkused kalad. Kormoranide saagi täpsem liigiline koosseis sõltub piirkonnas esinevatest kalaliikidest ja aastaajast. Eestis 10–25 aastat tagasi merealadel tehtud toitumisuuringud näitasid, et pesitsusperioodil oli kormoranide toidulaual tollal ülekaalukalt emakala, keda Eestis tõenduslikult enam ei püüta. Väga suure tõenäosusega on kormorani toidusedel praeguseks tublisti muutunud seoses ümarmudila plahvatusliku kasvuga Eesti vetes. Ümarmudil konkureerib toidu ja elupaikade pärast mitme kalaliigiga. Läänemeres peetaksegi ümarmudila peamiseks vaenlaseks kormorani ning selles valguses on kormoranil kohalikule mereökosüsteemile ka positiivne mõju.

Meedias on korduvalt väidetud, et isegi kui mõne tõenduslikult olulise kalaliigi osakaal jääb kormorani toidusedelis vaid 1% peale, tarbivad kormoranid meie vetes seda kala kokku 200 tonni aastas.

Kui aga võtta arvesse, et 99% Eesti kormoranide asurkonnast ei talvitu Eestis ja et keskmine päevas tarbitav kalakogus sõltub pesitsusstaadiumist ja vanusest, siis on tegelik tarbimine enam kui poole väiksem ehk umbes 70–90 tonni aastas. Pealegi ei saa öelda, et just selle võrra vähem kalu oleks kaluritele püüdmiseks merre jäänud, sest kõik väiksemapoolsed kalad poleks niikuinii suureks kasvanud. Meres on ka teisi kiskjaid, haigusi, parasüite ja eluohtlikke keskkonnamõjusid. Ühtlasi on ellujäänud kaladel nõrgenenud konkurentsi tingimustes ka edaspidi suurem ellujäämus.

Praegu pole ajakohaseid tõendeid, et kormoranid mõjutaksid Eestis negatiivselt tõenduslikult olulisi kalavarusid ja tekitaksid sellega kalatööstusele majanduslikku kahju. Kormoranid toituvad valdavalt kalaliikidest, kelle vastu kalurid huvi ei tunne, ning ka tõenduslikult oluliste liikide puhul söövad nad enamasti väiksemaid isendeid kui kalurid püüavad. Eesti rannakalurite väljapüük on nagu meie kormorani asurkondki aastatega kasvanud. Seepärast võib pigem arvata, et kala on meres üha rohkem, mistõttu on kasvanud nii kormoranide arvukus kui ka kalurite väljapüük.

Kormorani arvukuse piiramisest

Aastatel 2011–2014 püüti Eestis kormoranide arvukust piirata nende munade õlitamise teel, kuid liigi arvukus sellest hoolimata hoopis suurenes. Lääne-Taani Ringkøbing Fjordis, kus kormoranide mune on pikalt õlitatud, on taanlased oma rohkete kogemuste najal nentunud, et pesitsuskolooniate arvukuse reguleerimine munade õlitamise teel on keeruline ja pole mingit garantiid, et järjepidev õlitamine edu toob, sest kuni piirkonnas leidub ohtralt kala, tuleb mujalt uusi linde juurde. Seni pole õlitamine ka Eestis oma eesmärki täitnud. Küll aga on võimalik, et seda tehes on häiritud teisi laidudel

↑ **Kormorani sulestik on osaliselt märguv, mistõttu ta peab ennast aegajalt kuivatama.**

Fotod: Kunter Tätte

pesitsejaid.

Lahendus ei oleks ka kormoranide küttimine. Eriti kolooniate läheduses võib see anda soovitud vastupidiseid tulemusi ja viia kormoranide levila kiirema laiendamiseni. Küttimine häirib ka teisi, kormoranikolooniate lähedal elavaid loomi ning paljudel kormoranide asustatud laidudel ongi jahitegevus looduskaitseliste piirangute tõttu keelatud või piiratud. Selleks et küttimisel oleks arvukusele stabiliseeriv mõju, tuleks Keskkonnaameti hinnangul küttida Eestis senisest 15 korda rohkem kormorane.

Kormorani peamine looduslik vaenlane Läänemere ääres on merikotkas. Merikotka arvukus oli aga nagu kormorani omagi vaenamise ja keskkonnamürkide tõttu pikka aega väga väike. Nüüd, pärast merikotka arvukuse taastumist on üha enam hakatud täheldama, et merikotkad käivad kormoranide kolooniaid rüüstamas. Peamiselt võetakse noorlinde, aga vahel ka mune. Kuna kormoranid merikotkast nähes sageli põgenevad, satuvad nende munad ja pojad ka kajakate ja vareslaste saagiks.

Rohkem infot kormoranide kohta vt eoy.ee/kormoranid.

↓ **Merikajakad võivad ohustada kormorani poegi.**

Huvitavad linnuleiud!

Punakurk-pöösälind. Foto: Wikimedia commons / kookaburra81

3.05 kohati Riguldis Lääne-maal **punakurk-pöösälindu**, mis on selle liigi 2. vaatlus Eestis.

6.05 vaadeldi Osmussaarel **mesilasenäppi**.

12.05 märgati Elistvere järvel Tartumaal **valgesilmvarti**. Tegu on selle liigi 14. vaatlusega Eestis.

14.05 nähti Saaremaal Säärel nelja rändel **mesilasenäppi**.

29.05 kohati Lahepera järvel Tartumaal **väikehüüpi**.

27.05 nähti Laokülas Harjumaal **puna-veetallajat**.

Lisaks on juuni alguse seisuga tänavu Eestis kohatud **puna-harksabasid** vähemalt 31 isendit.

Puna-harksaba.
Foto: Siim Vaar

Eesti Ornitoloogiaühing

Address: Veski 4, Tartu 51005
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee
www.eoy.ee

Tiirutaja

Toimetaja: Ulvi Karu
E-post: ulvi.karu@eoy.ee
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Teostus: HIMANTOEE

Toetajad

Lehe väljaandmist on peale märgitud fotoautorite toetanud: **Keskonna-investeeringute Keskus**

ISSN: 1736-6844

Osale!

1. aug. Ornitofenoloogilised vaatlused.
kuni Vaatle lahkuvaid rändlindude ja anna neist teada. Pane kirja vaatluse kuupäev ja kellaaeg, asukoht, nähtud liigid, isendite arv ja tegevus, võimaluse korral ka lindude sugu ja vanus. Oluline on olla kindel liigi määrangus. Sisesta vaatlusandmed rakenduse **PlutoF GO** kaudu või platvormil **PlutoF**. Lisateave: eoy.ee/fenovaatlused.

20. aprillil andis Omniva koostöös Eesti Ornitoloogiaühinguga välja aasta linnu postmargi.

Tänavune aasta lind on aul, kes on veelindudest kindlasti üks värvikaim ja eristub selgelt teistest Eestis paiknevatest arktilistest veelindudest.

Postmargi kujundaja on Vladimir Taiger ja see trükiti trükikojas Vaba Maa. Margi trükiarv on 25 000 tükki ja selle nominaal on 90 senti. Mark ja maksimumkaart on müügil Omniva **e-poes** ja postkontorites üle Eesti.

Linnuvaatlejad märkasid kõige rohkem liike Vihasoo tornis

Tornide linnuvaatluspäeval 13. mail kogunes 14 torni üle Eesti kokku **112** huvilist, kes vaatlusid 156 liiki linde. Kõige linnuliigirohkemaks torniks osutus seekord Lahemaal asuv **Vihasoo torn**, kus Artto Pello ja Martin Piispea juhendamisel märkasid vaatlejad kokku **86 liiki linde**. Teisele kohale jäi Tartumaal asuv Raigastvere torn 73 liigiga, kolmandale kohale Lahepera torn 67 liigiga ja neljandale kohale Haapsalus asuv Aafrika torn 61 liigiga.

Kõige huvitavamad vaatlused olid turteltuvi Raigastvere tornis ning must-toonekurg ja lääne-pöialpoiss Paganamaal Raadi tornis.

Tornide linnuvaatluspäeva tulemustega saab tutvuda siin: https://eoy.ee/pics/1762_Tornide_linnuvaatluspaev_13.05.2023_uuendatud.xlsx.

Eesti Ornitoloogiaühing korraldab tornide linnuvaatluspäeva alates 2011. aastast ja sellega tähistatakse rahvusvahelist rändlindude päeva.

Vaatlejad 13.05 Linnulahe vaatetornis. Foto: Hillar Lipp

Eesti Pank laskis 12. mail ringlusse rahvuslind suitsupääsukele pühendatud kaheeurose mündi

Eesti Pank laskis rahvusvahelise rändlindude päeva eel, 12. mail ringlusse Eesti rahvussümbolite käibemündisarja kuuluva kaheeurose, mis on pühendatud rahvuslind suitsupääsukele. „Rahvuslindude pühendatud mündiga soovime ühelt poolt väärtustada Eesti rahvuskultuuri sümboleid, aga ka nende igipõlist seost meie loodusega,“ rääkis Eesti Panga sularaha- ja taristuosakonna juhataja Rait Roosve.

Rahvuslindude pühendatud mündil on kujutatud hoogsalt üle Eestimaa lendavat suitsupääsukest ning taamal elektritraadid istumas kahte tema liigikaaslast. Mündil moodustuvad poolkaared ja diagonaalsed jooned rõhutavad liikumist, dünaamilisust ja voolujoonelisust.

Mündi kujundas Kaupo Kangro. Mündikaardi autor on Eesti kroonide kujundaja Vladimir Taiger.

Vihasoo linnuvaatlustorn. Foto: visitvosu.com

Selles Tiirutajas kirjutavad

Jaanus Elts on mitmete projektide koordinaator ühingus

Liis Keerberg on Ornitoloogiaühingu linnukaitsespetsialist

Riho Marja tegeleb ühingus põllulindudega seotud projektiga

Tiitu Tali veab Tiirutaja persoonilugude rubriiki ning on fenovaatluste koordinaator

Martin Vesberg on loodusvuhiline

Kunter Tätte on Ornitoloogiaühingu linnukaitsespetsialist

Ulvi Karu on Tiirutaja toimetaja ja immuunöökoloogia teadur